

ПРАВИЛА РАТНОГ ПРАВА О ОКУПАЦИЈИ И ОПШТЕНАРОДНИ ОДБРАНБЕНИ РАТ

До краја XVIII столећа није било разлике између ратне окупације и освајања. Сам факат окупације туђе територије је повлачио за собом и промену суверенитета. Окупирана територија потпадала је под власт окупатора који је имао неограничено право на лица и имовину на тој територији.

Током XIX столећа постепено се почиње разликовати окупација од освајања. Окупација постаје посебно стање, различито од освајања, анексије и инвазије, стање које се регулише међународним ратним правом¹). Ратно право признаје одређена права окупатору у односу на окупирану територију, али му намеће и одређене дужности у односу на становништво окупиране територије.

Територија је окупирана када се стварно налази под влашћу непријатељске војске. Окупација се простире само на територију где је та власт установљена и у стању је да се одржава. Под стварним одржавањем окупаторске власти подразумева се способност окупатора да на окупираној територији проводи своје одлуке.

Територија није окупирана и поред присуства непријатељских снага уколико домаће оружане снаге, органи територијалне власти или становништво пружањем отпора онемогућују вршење окупациске власти.

Окупација настаје само на оном делу територије где је престало пружање сваког отпора, а непријатељ је тај део територије стварно посео и несметано врши власт. Прокламација непријатеља о успостављању окупације нема никаквог правног дејства ако нису испуњене наведене претпоставке, тј. ако територија није стварно запоседнута и ако се на њој власт несметано не врши.

Ратна окупација престаје појавом било каквог облика отпора који у целости или делимично онемогућује вршење окупациске власти.

И одредбе Хашког правилника из 1907 и Женевске конвенције из 1949, које регулишу правни режим стања правне окупације, полазе од претпоставке класичног рата, рата који воде армије (а не цела

1) Сада важеће одредбе ратног права које регулишу окупацију су: Хашки правилник о законима и обичајима рата на копну из 1907 (чл. 42—56) и IV женевска конвенција за заштиту грађанских лица за време рата из 1949 године (чл. 47—78).

земља), где војишна просторија претставља ограничен део ратишта, где је земља донекле укључена у ратни напор, али где позадина живи мање-више нормално. Раније, у случају окупације делова националне територије, окупатор је на њој успостављао своју власт и ту се живот нормализовао чим се фронт одмакнуо. Становништво је тада примало окупатора као супститута легалне власти, покоравало се његовим наредбама, обављало своје редовне послове, а окупатор је управљао окупираном територијом с тим што су његова права у односу на становништво била донекле ограничена. Стога одредбе Хашког правилника, а и Женевске конвенције, претпостављају покорност становништва окупатору, мир и ред на окупираном подручју и нормално одвијање живота. Те одредбе говоре о управљању окупираном територијом од стране окупатора, о дужности окупатора да обезбеди ред и мир на окупираном подручју, о његовим задацима да регулише економску и трговинску делатност на окупираном подручју, исхрану, снабдевање и становање становништва, запошљавање, кредит и сл. Самим тим те одредбе претпостављају да се становништво окупиране територије не противи окупаторовом управљању. И Хашки правилник и Женевска конвенција одишу тим духом мирне окупације где је окупатор супститут суверене власти нападнуте државе, а становништво објект управљања од стране окупатора.

Пракса Другог светског рата и начин ратовања су код низа земаља окупиране Европе обеснажили ранија схватања о окупацији. Народи окупиране Европе, првенствено наше земље, нису хтели да стаје окупације приме као свршену ствар и да је мирно подносе. Окупирана подручја претворила су се у попришта акција покрета отпора на којима се одвијао „мали рат“, а понегде, као, например, код нас, и ратне операције великих размера. Партизански рат претворио је окупирано подручје у општенародан одбранбени перманентан рат.

Концепција општенародног одбранбеног рата полази од тога да се агресору не сме дати могућност да стабилизира своју власт, да се „територијализира“, да управља подручјем на коме се воде ратне операције или оружана борба. Она исто тако полази од становишта да становништво тог подручја не сме извршавати агресорова наређења, да не сме учествовати у раду органа и организација које дејствују под његовом контролом, већ напротив, да мора извршавати наређења претставника суверене власти који руководи општенародним ратом, са слободне територије или из илегалности. По тој концепцији агресор не може бити управљач поменутог подручја, нити га становници као таквог смеју посматрати.

Класичан рат и режим мирне окупације је општа претпоставка на којој су израсле и почивају одредбе о окупацији Хашког правилника и Женевске конвенције. Шта онда ако уместо мирног режима окупације становништво води општенародан одбранбени рат? Како у том случају примењивати правила ратног права о окупацији и да ли је то уопште могућно?

Правила ратног права о окупацији одређују у првом реду појам ратне окупације. Тај појам је сталан без обзира на концепцију ратовања. Надаље, ратно право прописује дужности окупатора под режимом окупације. И те су одредбе сталне и карактер ратовања на њих не може утицати. Исто важи и у односу на права окупатора на окупираној територији и становништво окупиране територије. Та права су понекад веома велика, али она постоје без обзира на то какав се рат води. Оно што је у одредбама Хашког правилника и Женевске конвенције неприменљиво није сама одредба, већ општа претпоставка о режиму мирне окупације, на основу које су правила донесена. Исто тако не сме се због одређене стилизације одредби Хашког правилника и Женевске конвенције — која полази од окупатора као управљача окупираном територијом коме је становништво покорно — сматрати да је диспозитивни део одредби неприменљив. Међународно ратно право не прописује нигде да је становништво окупиране територије обавезно на послушност и покорност агресору. Његова је ствар да ли ће бити покорно или непокорно. Ако је непокорно, оно не крши никакву одредбу ратног права о окупацији, али се излаже ризику да агресор према њему примени једну од мера коју међународно ратно право признаје и излаже се, евентуално, нешто већем ризику него у случају кад је покорно.

Нападнута држава не мора становништву територије коју је непријатељ привремено запосео оставити на вољу да се слободно определи да ли ће се покоравати окупатору или не. Она односно њени претставници који руководе општенародним ратом на том подручју могу становништву наређивати мере које имају за циљ да онемогуће окупацију, као што су: пасиван отпор, забрана учешћа у раду органа и организација под контролом агресора, реквизиције, па чак и мобилизација цивилног становништва у оружане снаге, односно партизанске јединице. Органи који руководе општенародним ратом овлашћени су да примењују и репресивне мере (суђење) према оним становницима који се њиховом позиву не би одазвали, под условом да унутрашњи прописи у дотичној земљи то предвиђају. У таквим случајевима се и кривичним законом инкриминише неизвршење наређења органа који руководе општенародним ратом.

Из изложеног произилази да су и у условима општенародног одбранбеног рата одредбе ратног права о окупацији применљиве и обавезне. Правила ратног права јасно и одређено фиксирају, с једне стране, дужности окупатора, а са друге, права окупатора у односу на територију и становништво. Какав ће став заузети становништво према агресору — то је ван домаћаја ратног права. Међутим, становништву се не мора оставити на вољу да се определи за покорност или непокорност само на основу својих националних и моралних схватања. Став становништва могу определити и унутрашњи прописи нападне државе у складу са њеним концепцијама о ратовању.

Данас се често чује да се по одређеној концепцији ратовања правно окупација не признаје. Суштина такве поставке је тачна, али

је погрешно формулисана. Ратна окупација је стање које настаје када се део или цело подручје неке државе налази у фактичној власти (стварној и ефективној власти) непријатеља. Ако је то тако, онда међународно ратно право везује на ту чињеницу одређена права и дужности окупатора. Нападнутој држави чија је територија у целости или делимично окупирана не користи ништа ако не призна окупацију уколико је власт окупатора доиста стварна и ефективна. Међутим, она држава чија је територија привремено запоседнута може својом концепцијом одбране онемогућити да до стварне и ефективне окупације дође. Ако нападнута држава доследно спроводи општенародан одбранбени рат, она ће фактички, а самим тим и правно, онемогућити да до стања окупације дође, односно да се власт агресора на привремено заузетој територији стабилизује. Агресор ће можда повремено на некој територији и стварно вршити своју власт. Међутим, ако оружане снаге нападнуте државе, њене партизанске или територијалне јединице, па и становништво, пружањем отпора онемогуће агресору вршење власти, онда и правно не може бити речи о окупацији. Правила међународног права су у том погледу јасна и недвосмислена. Окупација траје само онолико колико и стварна власт непријатељске војске на одређеној територији и док је та власт у стању да се одржава. А чим окупација престане, агресор губи сва права која му правила ратног права дају у односу на окупирану територију. Окупација — као правно стање — може престати и ако дође до општенародног бојкота окупаторове власти. Ако становништво одбије да учествује у раду било локалних органа, било организација и установа које стоје под влашћу агресора, па и комуналних установа (као што су водовод, електрична централа, итд.), може бити парализан целокупан живот тога подручја, а самим тим онемогућено окупатору да одржава своју власт на тој територији. Као што општи штрајк може имобилисати целокупан живот земље за време мира и онемогућити органима власти да своју власт извршавају, тако и општи бојкот становништва окупиране територије може имати исти ефект у односу на окупатора и његово вршење власти. Окупатор нема по правилу довољно снага да врши власт на окупираној територији путем властитих органа. Он то увек чини путем домаће управе и управних службеника који настављају са својим редовним управним функцијама, с тим што наређења добијају од окупатора. Ако је тако, онда окупатор може вршити стварну и ефективну власт на окупираној територији и са релативно малим снагама. Пре Другог светског рата развила се теорија да се ефективност окупације може остварити не само сталним окупациским гарнизонима, већ и летећим колонама, односно релативно малим снагама. То је и тачно ако је становништво покорно. Међутим, ако је становништво непокорно, окупатору неће бити довољан ни огроман број јединица и огроман властити управни апарат да би остварио ефективно вршење власти. Према томе, суштина проблема није у „признању“ или „непризнавању“ правног стања окупације од стране суверене власти нападнуте државе, већ у предузимању организациских, војних и других мера на привремено запоседнутој територији, од стране дотичне државе, ради онемогућавања непри-

јатеља да своју власт на тој територији стабилизује, односно, ако ју је стабилизовао, да му се онемогући да је трајније врши.

Окупација претставља по својој природи фактичко и привремено стање. Суверенитет над окупираном територијом не преноси се са нападнуте државе на окупатора, већ припада и надаље држави која је окупирана, без обзира да ли је у могућности да врши своја суверена права. То значи да су становници окупиране територије и надаље дужни да буду верни властима своје државе. Појединци из редова становништва окупиране територије који сарађују са окупатором чине издају против своје земље и одговараће за та као и друга кривична дела извршена за време окупације, по престанку окупације, по законима своје земље.

Са становишта међународног права надлежне власти нападнуте државе могу и за време трајања окупације, из иностранства или из илегалности, доносити законе и друге подзаконске акте који треба да важе на привремено запоседнутој територији. За време Другог светског рата то је, на пример, била пракса Норвешке и Холандије односно њихових политичких претставника у емиграцији. Исто тако су народни одбори, АВНОЈ, Национални комитет, за време Народноослободилачког рата Југославије, доносили низ прописа обавезних за становништво слободне али и привремено запоседнуте територије. Унутрашњи прописи неке државе, донети у време мира или за време трајања рата могу — уз претњу кривичне одговорности — обавезивати становништво привремено запоседнуте територије да не сме учествовати у раду надлештава, установа, друштвених и привредних организација које контролише агресор, сем уколико то у појединачним случајевима не одобре органи који руководе општенародним одбранбеним ратом.

Некад, када се сматрало да рат воде само армије а да цивилно становништво у њему не учествује, унутрашњи прописи нису наведене обавезе наметали цивилном становништву. Тада једино војна лица нису имала моралног избора. Она су се морала борити, а неиспуњавање њихових дужности кажњавало се најстрожим казнама. Насупрот томе, дозвољавало се да цивилно становништво живи „у миру“ за време окупације, извршавајући окупаторова наређења. Концепција тоталног рата, схваћеног као интегрирани напор целе земље на свим пољима — војничком, економском, психолошком, итд. — на исти начин као што не оставља моралну алтернативу војницима, не оставља је ни осталом одраслом цивилном становништву. Све становништво, без разлике, мора да учествује у ратном напору. У таквој концепцији вођења рата нема места повлашћивању цивилног становништва. Стога је нормално да домаћи закони обавезују становништво привремено запоседнуте територије на послушност онима који руководе општенародним одбранбеним ратом, а да забрањују послушност агресору. Онај део становништва који се не би покоравао тим унутрашњим прописима, кривично ће одговарати пред судовима нападнуте државе, још за време или по престанку рата. Таква концепција је у складу са међународним ратним правом. Разлика од досадашњег стања је у томе што становништво на привремено запоседнутој територији није више по-

влашћено, оно не може да релативно безбедно сачека крај рата, већ је обавезно да се на одређени начин укључи у рат. По тој концепцији фронт активних бораца против непријатеља постаје неупоредиво шири, те учесник у рату постаје све одрасло становништво. Агресор, па макар да је реч и о великој сили, суочен са таквим условима рата, губи сва преимућства.

Хашки правилник и IV женевска конвенција из 1949 гарантују становништву окупиране територије следећа права:

— окупатор није овлашћен да за време окупације мења држављанство становништва окупиране територије (за време Другог светског рата Немци су мењали држављанство становника окупиране територије који су били по националности Немци, тзв. фолксдојчера. Фолксдојчери су у свим земљама окупиране Европе постајали немачки држављани);

— Хашки правилник забрањује једној зарађеној страни да приморава држављане друге зарађене стране да учествују у ратним операцијама против своје земље (Немци су присиљавали становништво свих анкетираних подручја, као и све фолксдојчере, да ступе у немачке оружане снаге);

— Хашки правилник забрањује да се становништво окупиране територије приморава да положи заклетву верности непријатељској сили;

— дужност је окупациске власти да поштује личност становника окупиране територије, његова породична права, убеђења, навике и обичаје. Забрањена је свака дискриминација заснована на раси, вероисповести и политичким убеђењима;

— окупатор је одговоран за поступке које према становништву окупиране територије примењују његове јединице или управа. Одговорност окупатора за његове органе не искључује индивидуалну одговорност оних појединаца који су применили недозвољене мере;

— окупатор се не сме користити становништвом окупиране територије да би његовим присуством на извесном месту или у извесној области заштитио та места или те области од војних операција;

— окупатор не сме вршити никакву физичку или моралну принуду над становништвом у циљу добијања било каквих обавештења;

— окупатор је дужан да омогући рад силе-заштитнице, Међународног комитета Црвеног крста и других међународних организација и да прихвати и олакша свим средствима сваку акцију помоћи која је усмерена на то да се помогне становништву окупиране територије ако је недовољно снабдевено;

— окупатор не сме изрицати колективне казне нити предузимати било какве мере застрашивања и терора;

— окупатор је дужан да на окупираној територији обезбеди снабдевање становништва намирницама, лековима и другим лекарским потребама, уколико му то средства допуштају. Као што се види, ова обавеза окупатора је условна. Зато је важнија друга одредба Женевске конвенције која ограничава право окупатора на реквизицију животних намирница, лекова и медицинског материјала на окупираној

територији. Он те реквизиције може спроводити тек пошто је претходно узео у обзир потребе становништва окупираних територије, и то само за потребе окупациских снага и службеника окупациске управе;

— окупатор је дужан да омогући и олакша рад установама и организацијама које су намењене заштити деце. Он је дужан да предузме све потребне мере да се олакша идентификовање деце. Он не сме ниуком случају приступити измени њиховог личног статуса нити их укључити у формације или организације које су му потчињене;

— узимање талаца је забрањено као што су забрањене и репресалије према становништву окупираних територије због дела која изврше појединци.

Од свих права становништва окупираних територије треба нарочито истаћи забрану репресалија над њим. То је крупна новина Женевских конвенција из 1949 године која ће, ако се буде поштовала, из основа променити фактички положај становништва окупираних територије. У прошлим ратовима, а нарочито у Другом светском рату, окупатор је на акције покрета отпора одговарао репресалијама над цивилним становништвом. Он није могао да примени силу против припадника покрета отпора, јер је тешко могао до њих доћи. Зато је хапсио таоце, грађанско становништво окупираних територије, и према њима примењивао репресалије са циљем да спречи ширење и акције покрета отпора. За време Другог светског рата, односно до доношења Женевских конвенција из 1949 године, репресалије према грађанском становништву, због дела која су починили појединци из редова тог становништва, биле су дозвољене. На многобројним суђењима немачким ратним злочинцима, одржаним после Другог светског рата, није оспорено право Немачке као окупатора на репресалије према цивилном становништву због акције покрета отпора. Немци су осуђени не због репресалија које су вршили, већ због њихове несразмерности. Фелдмаршал Кајтел, шеф врховне команде немачких оружаних снага, издао је 16 септембра 1941 наређење које је садржавало следећу директиву: „У таквом случају (убиство немачких војника од стране становништва окупираних земаља) стрељање 50 до 100 комуниста сматраће се као одговарајућа мера одмазде за живот једног немачког војника“. На основу горњег Кајтеловог наређења стрељано је стотине хиљада људи у окупираној Европи, на десетине хиљада у самој Југославији. Војни судови који су после рата судили немачким ратним злочинцима (на пример, суђење фелдмаршалу Вилхелму Листу у Нирнбергу) стали су на становиште да стрељања цивилног становништва, извршена на основу поменуте Кајтелове директиве, претстављају ратни злочин зато што су наређене несразмерне репресалије.

Ситуација после 1949 године је из основа различита. IV женевска конвенција забрањује да окупатор врши репресалије према становништву због акција управљених против њега, извршених од појединаца из редова тог цивилног становништва. Становништво окупираних територије, ако се одредбе Женевске конвенције буду примењивале, не би више смело бити терорисано. Самим тиме постоје далеко шири и већи материјални услови за ширење покрета отпора и борбе против

окупатора од стране становништва окупиране територије. То значи да су, с обзиром на одредбе Женевске конвенције, објективни услови за општенародни одбранбени рат у условима окупације неупоредиво повољнији него за време Другог светског рата. Наравно, под условом да се поштује наведена одредба о забрани репресалија према цивилном становништву. Неки писци на Западу већ указују на „неодрживост“ поменутих одредби Женевских конвенција. Тако А. Р. Албрехт у чланку о ратним репресалијама који је објављен у Приручнику за правну наставу армије САД (*Legal status of the Military*) наводи: „Међутим, забрана репресалија против „заштићених лица“ из Конвенције о заштити грађанског становништва сумњиве је вредности. Забрана готово свих репресалија против грађанских лица на окупираној територији може да створи знатне тешкоће окупатору. Ако на окупираној територији постоји распрострањен и активан отпор, окупатор неће бити у могућности да поштује забрану репресалија, јер репресалије или претња репресалијама претстављају меру од животне важности за одржавање реда и мира међу непријатељски расположеним цивилним становништвом. Иако је Британија везана Женевским конвенцијама, Британци су у рату у Малаји примењивали репресалије против цивилног становништва. То показује да у одређеним ситуацијама може постојати апсолутна нужност да се такве репресалије примене бар у ограниченом виду. Ради тога би требало бланкетну забрану репресалија у Женевској конвенцији о заштити грађанских лица за време рата поново размотрити“.

На исти начин Р. Б. Бакстер, мајор армије САД и професор ратног права у свом чланку „Ратно право“ (објављеном у поменутом Приручнику за правну наставу у армији САД) наводи да међу значајне проблеме са којима ће се армија САД вероватно срести у будућем рату спада и питање гериле и активности цивилних лица. По Женевској конвенцији о заштити грађанских лица, ако неки цивил почини непријатељски акт на окупираној територији, само он може бити кажњен. Другим речима, „ако цивили изводе герилске активности потребно је да се ти појединци — пре него што буду суђени и стрељани због свог учешћа у непријатељствима — као кроз сито издвоје од осталог „мирољубивог становништва...“. Разумљиво је да је то веома тешко, а често и неизводљиво, што објективно олакшава и омогућује герилску активност.

Очито је да забрана репресалија према цивилном становништву на окупираној територији, предвиђена новим Женевским конвенцијама, претставља значајну тековину међународног ратног права и права поробљених народа уопште. Друго је питање хоће ли се наведена одредба Женевских конвенција поштовати. Као што се види, неки писци из области ратног права сматрају да је она тешко применљива и да је треба ревидирати.

Окупатор у односу на становништво окупиране територије има право да предузме мере контроле и безбедности које буду потребне с обзиром на ратно стање. Тако окупатор може забранити појединцима да промене боравиште, ограничити слободу унутрашњег кретања,

забранили посете извесним областима, захтевати да сваки појединац са собом носи личну легитимацију. Он може успоставити цензуру штампе, радиодифузије, филма и других средстава јавних информација, цензуру преписке и осталих начина комуницирања.

Сем тих овлашћења, Женевска конвенција признаје окупатору — у односу на становништво окупиране територије — још нека нарочито значајна права и овлашћења. Истина, она је та права окупатора регулисала и на неки начин ограничила, али успркос тога у питању су далекосежна права. По Конвенцији окупатор у односу на становништво окупиране територије има и следећа права:

— да евакуише одређено окупирано подручје, ако то траже императивни војни разлози;

— да захтева од становништва окупиране територије радну обавезу (принудан рад) у односу на послове који немају политички или војни карактер;

— да интернира појединце из редова цивилног становништва окупиране територије који за њега претстављају опасност са становишта његове безбедности;

— да пред своје војне судове изводи оне појединце из редова становништва окупиране територије који су прекршили по њему донете прописе или се огрешили о безбедност окупациских јединица и окупациске управе.

Та права је окупатору признала пракса Првог и Другог светског рата. IV женевска конвенција из 1949 није могла преко те праксе прећи али је барем настојала да је правно регулише, ограничи права окупатора и тако покуша да спречи да се у будућности не понове масовне депортације, исељења, ропски рад, логори смрти, толико карактеристични за Други светски рат.

Евакуација становништва окупиране територије. Конвенција дозвољава да окупатор може евакуисати становништво окупиране територије једино ако то захтевају императивни војни разлози, и то само као привремену меру. Самим тим забрањује депортације у циљу денационализације, угушивања партизанског рата или прогањања становништва.

Радна обавеза. Иако овлашћује окупатора да захтева обавезан рад од становништва окупиране територије, односно да принуђава становништво да ради, Конвенција то право ограничава тиме што:

— забрањује принудан рад који има политички или војни карактер;

— регулише услове рада, тј. трајање радног дана, дневне, седмичне и годишње одморе, техничку и хигијенску заштиту рада итд. Конвенција у односу на радне услове пружа становништву окупиране територије сва она права која су загарантована данас радницима модерним радним и социјалним законодавствима.

Право интернирања. Мада признаје окупатору право да може интернирати оне појединце из редова становништва окупиране територије који претстављају опасност за његову безбедност, Конвенција веома детаљно регулише (чл. 79 до 135) права и дужност интернираних

дивила; режим цивилних интернираца је у основи на исти начин регулисан као и режим ратних заробљеника.

Војни судови окупатора. Окупатор је овлашћен да у случају кршења кривичних одредби, које има право да донесе, изведе кривце (појединце из редова становништва окупираних територије) пред своје на редован начин образоване војне судове. Првостепени војни судови морају заседати на окупираној територији. Судови другог степена заседаће првенствено на окупираној територији. Војни судови окупатора не смеју да се у свом раду руководе политичким и идеолошким побудама. Приликом утврђивања кривице и изрицања казне војни судови окупатора могу примењивати само оне законске прописе који су донети пре извршења кривичног дела и који су у складу са општим начелима права, нарочито у погледу начела сразмерности казне.

Иако ратно право дозвољава окупатору да за суђење политичких кривичних дела, управљених против безбедности окупатора, образује своје војне судове, ипак IV женевска конвенција пружа низ кривично-процесуалних правних гаранција становништву окупираних територије с циљем да се спрече евентуалне злоупотребе тих судова. Те кривично-процесуалне гаранције су у основи идентичне или сличне кривично-процесуалним гаранцијама које уживају ратни заробљеници кад одговарају пред војним судовима силе која ратне заробљенике држи. Посебно треба напоменути још следећа ограничења:

— кривичне одредбе које је окупатор овлашћен да донесе могу предвидети смртну казну за становнике окупираних територије једино у случају кад су извршили дело шпијунаже, дело тешке саботаже војних постројења окупатора, или ако су проузроковали умишљено смрт једног или више лица. Смртна казна се може изрећи за та дела под условом да законодавство окупираних територије, које је било на снази пре почетка окупације, предвиђа смртну казну за таква дела;

— окупаторски војни суд може изрећи смртну казну становнику окупираних територије једино под условом да је посебно размотрио околност да оптужени није држављанин окупатора и да као такав није везан никаквом обавезом верности према њему;

— становнику окупираних територије који је у тренутку извршења кривичног дела био млађи од 18 година не може се изрећи смртна казна ни у ком случају;

— окупатор није овлашћен да становништво окупираних територије хапси, прогони или осуђује за дела која су та лица извршила или за мишљења која су изражавала пре окупације или за време њеног привременог прекида. Од тога се изузимају једино извршени ратни злочини.

При свему томе ваља имати у виду да је реч о праву окупатора само уколико је стање окупације настало стварно и правно. Уколико, пак, траје или се води општенародан одбранбени рат, односи између окупатора и становништва не могу се регулисати на основу права окупатора, већ они произилазе из стварног, а према томе и правног односа агресора према становништву нападнуте земље и обратно.